

Enkele vondsten van de scherpe pinksterbloem in West-Nederland

door

J. WIEGERS

(Hugo de Vries-laboratorium, Amsterdam)

De door DE LANGHE & D'HOSE (1976) nieuw beschreven bitter smakende ondersoort van de pinksterbloem, *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose, welke in 1977 op een aantal plaatsen in het oosten en zuiden van Nederland gevonden was

(MENNEMA, 1978), komt ook in West-Nederland voor. Van een sterke binding aan vochtige bossen, welke op grond van eerdere vondsten in Nederland (SYKORA & SYKORA-HENDRIKS, 1978) en België (D'HOSE & DE LANGHE, 1975) verondersteld werd, is op de hieronder beschreven vindplaatsen geen sprake.

Op 25.IV.1978 werd de subsp. *picra* bij Krimpen a/d Lek gevonden op een dijkje langs de Grootte Zaag (km.hok 37.38.55 en 38.31.51) samen met de subsp. *pratensis* in een begroeiing waarin elementen uit het *Agropyro-Rumicion crispi* overheersten. Aan beide zijden van de dijk bevonden zich rietvegetaties.

Nabij Amstelveen werden op 19.IV.1978 in km.hok 25.54.13 ook in de bermen van een dijkje scherp smakende exemplaren aangetroffen. Over dit dijkje loopt een fietspad langs de noordzijde van de Amstelveense Poel. In de omgeving zijn wel bosjes aanwezig, maar de scherpe pinksterbloem ontbreekt in de nabijheid hiervan meestal en is algemeen op de open dijkhellingen. Hij komt ook niet voor op de aan de voet van het dijkje gelegen veengronden. Hier is wel de subsp. *pratensis* aanwezig, welke laatste weer afwezig is op het uit klei opgeworpen dijklichaam. De in de omgeving voorkomende moerasbosjes kunnen gerekend worden tot het *Carici elongatae-Alnetum betuletosum pubescentis*.

Langs bovengenoemd dijkje bij Amstelveen zijn, verspreid over de groeiplaats, die 250 à 300 m lang is, 4 opnamen gemaakt (*tabel 1*) volgens de Braun-Blanquet-methode, waarbij de decimale schattingschaal (LONDO, 1975) werd gebruikt. De pH werd bepaald met een Hellige pH-meter. De vegetatie vertoont het meest verwantschap met de subassociatiegroep A van het *Arrhenatheretum elatioris* (WESTHOFF & DEN HELD, 1969). De geringe hoogte van de vegetatie in de opnamen 1 en 4 is een gevolg van het feit dat de zuidhelling van het dijkje kort tevoren was gemaaid.

Van de 27 in de opnamen aangetroffen taxa behoren er 13 tot de soorten van vochtige bemeste graslanden en voedselrijke zomen (ARNOLDS & VAN DER MEIJDEN, 1976). Volgens de oecologische indicatiewaarden van ELLENBERG (1974) zijn 17 soorten karakteristiek voor vochtige maar niet te natte bodems, komen 21 soorten vaak of voornamelijk in open vegetaties voor, zijn 10 soorten karakteristiek voor tamelijk voedselrijke bodems en vertonen 10 andere in dit opzicht geen voorkeur. Op grond van de boven geciteerde literatuur en waarnemingen op de hier beschreven vindplaatsen kan van de scherpe pinksterbloem gezegd worden, dat deze een voorkeur vertoont voor vochtige voedselrijke standplaatsen, waarbij een goede zuurstofvoorziening in het wortelmilieu een belangrijke factor lijkt te zijn. Beschaduwing lijkt op de groeiplaatsen in het Hafdistrict geen rol van betekenis te spelen. Totdat meer gegevens over de oecologie van deze ondersoort bekend zijn, lijkt het opnemen ervan in de groep „planten van natte bossen” (9a volgens ARNOLDS & VAN DER MEIJDEN, 1976) zoals MENNEMA (1978) voorstelt op grond van het bovenstaande niet zonder meer juist.

De bij Amstelveen verzamelde exemplaren van de subsp. *picra* vertonen morfologisch meer overeenkomsten met de subsp. *pratensis* dan met de subsp. *palustris*, zoals deze beschreven zijn door BERG & SEGAL (1966). Daar de auteur van mening is, op grond van een groot aantal smaakproeven, dat de stof die de bittere smaak veroorzaakt ook aanwezig is in exemplaren die tot de subsp. *pratensis* kunnen worden gerekend, lijkt het wenselijk te onderzoeken hoe groot de spreiding in chromosoomaantallen bij deze nieuwe ondersoort is en of hiermee een afgrenzing tegen de subsp. *pratensis* mogelijk is.

De in de opnamen gebruikte nomenclatuur is ontleend aan HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1975) en LANDWEHR (1974).

opname nr.	1	2	3	4
datum (1978)	22.IV	22.IV	22.IV	22.IV
oppervlakte (m ²)	4	4	4	4
hoogte boven slootpeil (m)	0,75	3	3,5	1
helling (°)	10	30	30	10
expositie	ZZO	NNW	N	ZZO
dikte AB-laag bodem (cm)	6	8	9	7
pH	6-7	6-7	7	7
hoogte kruidlaag (cm)	15	35	30	15
bedekking kruidlaag (%)	95	75	70	90
bedekking moslaag (%)	5	3	5	2
aantal phanerogamen	15	20	16	15
aantal mossen	2	3	3	1
<i>Cardamine pratensis</i> subsp. <i>picra</i>	a2kn	plfl	a2fl	alfl
kentaxa Molinio-Arrhenatheretea				
<i>Plantago lanceolata</i>	rlv	plv	rlv	plv
<i>Holcus lanatus</i>	2v	a2v	2v	1v
<i>Rumex acetosa</i>	plkn	a2kn		
kentaxa Arrhenatherion elatioris				
<i>Dactylis glomerata</i>	3v	2v	2v	2v
<i>Taraxacum</i> sect. <i>Vulgaria</i>	a4v	a4kn	rlj	alv
<i>Bellis perennis</i>	alfl	alfl	a2fl	plfl
<i>Heracleum sphondylium</i>			p2j	rlv
diff. taxa Arrhenatheretum				
elatioris, subass. groep A				
<i>Ranunculus repens</i>	2v	a2v	plv	alv
<i>Glechoma hederacea</i>	a1kn	rlv	plv	alv
<i>Anthriscus sylvestris</i>		alv	lv	plv
<i>Ranunculus ficaria</i>	plfl	plfl		
<i>Lysimachia nummularia</i>	(plv)			
diff. taxa Arrhenatheretum				
elatioris, subass. groep B				
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	1v	1v	2v	2v
kentaxa Agropyro-Rumicion crispi				
en Poo-Lolietum				
<i>Poa pratensis</i>	3v	4v	2v	4v
<i>Lolium perenne</i>	1v			1v
<i>Elytrigia repens</i>		1v	1v	
overige taxa				
<i>Cardamine hirsuta</i>	alfl	alfl	a2fl	alfl
<i>Lamium purpureum</i>		plfl	rlfl	
<i>Cirsium arvense</i>		rlj	rlk	
<i>Tussilago farfara</i>		rlfl		
<i>Stellaria media</i> subsp. <i>media</i>		rlfl		
<i>Equisetum arvense</i>		rlv		
<i>Sonchus arvensis</i>		rlj		
<i>Lamium album</i>			plj	
<i>Urtica dioica</i>				rlj
mossen				
<i>Brachythecium rutabulum</i>	xxx	xxx	xxx	xxx
<i>Eurhynchium praelongum</i>	xx	xx	xx	
<i>Bryum bornholmense</i>		x		
<i>Cirriphyllum crassinervum</i>			x	

TABEL 1. Vegetatieopnamen met *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose op dijk bij Amstelveen.

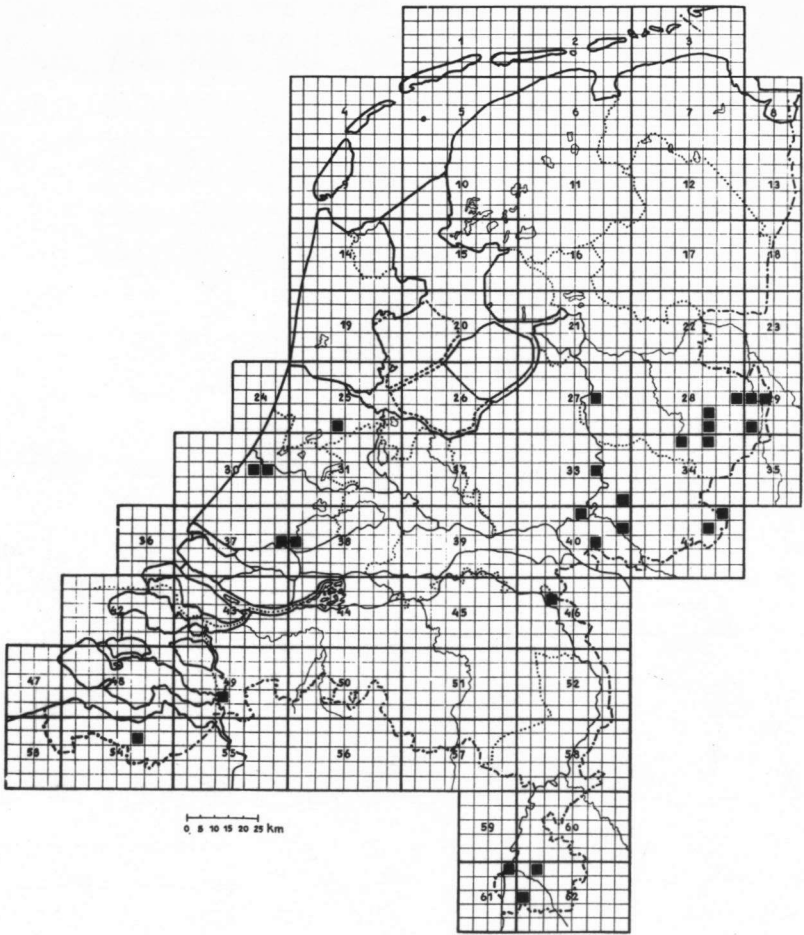


Fig. 1. Verspreiding van *Cardamine pratensis* subsp. *picra* De Langhe et D'hose in Nederland.

Naschrift

Behalve de hierboven genoemde zijn ons in 1978 en '79 nog verscheidene andere vondsten van de scherp smakende pinksterbloem gemeld, zowel uit het door MENNEMA (1978) aangegeven gebied, als uit het westen van het land:

1. Wijhe, De Gelder, essenbos, in *Macrophorbio-Alnetum*, mei 1978 (E. J. Weeda);
2. Denekamp, Rossum, Lomanskamp, april 1978 (opg. F. Adema, A. J. den Held, P. Heukels, J. Hofstra & E. J. Weeda);
3. Voltherbroek, in *Carici elongatum-Alnetum*, over vele hectaren aspect bepalend, april-mei 1978 (J. Hofstra);
4. Beuningen, Hassinkhof, aan de Dinkel, april 1978 (opg. F. Adema, A. J. den Held, P. Heukels, J. Hofstra & E. J. Weeda);
5. Borne, bos van Voorhertme, april 1978 (opg. id.);
6. Losser, Smoddebos, april 1978 (opg. id.);

7. Goor, Wegdam, april 1978 (opg. F. Adema, P. Heukels & E. J. Weeda);
8. Voorstonden, bosje aan de Windheuvelstraat, april 1978 (opg. id.);
9. Hengelo, Gld., aan de Beekstraat, in bos tegenover het landgoed Kervel, april 1978 (opg. D. Douwes);
10. bosje De Elzen aan de Vennwertloosbeek, Z.O. van Meddo, april 1978 (opg. F. Adema, P. Heukels & E. J. Weeda);
11. Z.O. van Doetinchem, in het reservaatje De Zumpe, aan de Slingebeek, april 1979 (W. Anema);
12. Winterswijk, bronbos Bekendelle, april 1978 (opg. F. Adema, P. Heukels & E. J. Weeda);
13. Bergh, landgoed De Bijvanck, links van de weg Beek-Babberich, aan een van de grachtkanten bij het huis, mei 1979 (E. J. Weeda);
14. Leiden, achtertuin Koninginnelaan 69, april 1978 (J. Krikken);
15. Wassenaar, De Pauw en in eigen tuin, voorjaar 1978 (opg. Dr. L. van der Hammen);
16. id., weiland in de Horsten, voorjaar 1978 (opg. J. Mennema);
17. Woensdrecht, binnenzijde dijk aan N.W.-zijde spoorviaduct, mei 1978 (E. J. Weeda);
18. weiland aan Axelse kreek, juni 1978 (E. J. Weeda);
19. Eysderbos, april 1978 (opg. J. Mennema).

Van *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose zijn ons thans vondsten in 27 uurhokken bekend, 7 daarvan liggen in het westen van het land (fig 1).

De heer D. Douwes (Doetinchem) schrijft ons o.m.: „Ik vond op 23 april 1978 in een bos aan de Beekstraat ter hoogte van het landgoed Kervel, bij Hengelo (Gld.), in flinke hoeveelheden de in *Gorteria* 8 (3) en 9 (2) beschreven ondersoort van de pinksterbloem. Het tamelijk vochtige bos is van het Alno-Padion-type, hoewel de vogelkers er ontbreekt en de haagbeuk er juist nadrukkelijk present is. De gewone pinksterbloem bloeide nog niet, de scherp smakende echter, gezien de flink ontwikkelde hauwen, al een week. Men kan zich afvragen of ook het begin van de bloeitijd een kenmerk kan zijn om de subsp. *picra* van de subsp. *pratensis* te onderscheiden.”

Wij zijn het met Wiegers eens, dat een nader onderzoek naar de afgrenzing van de ondersoorten van *Cardamine pratensis* zeer gewenst is, temeer daar wij eveneens de ervaring hebben, dat sommige exemplaren van *Cardamine pratensis* subsp. *pratensis* ook enigszins, maar duidelijk minder scherp kunnen smaken.

Leiden

F. ADEMA
J. MENNEMA

Literatuur

- ARNOLDS, E. J. M. & R. VAN DER MEIJDEN, 1976. Standaardlijst van de Nederlandse Flora 1975. Rijksherbarium, Leiden.
- BERG, C. C. & S. SEGAL, 1966. De Pinksterbloem in Nederland. *Gorteria* 3 (6), p. 77-86.
- D'HOSE, R. & J. E. DE LANGHE, 1975. Nieuwe groeiplaatsen van zeldzame planten in België, III. *Bull. Soc. Roy. de Belg.* 108, p. 35-45.
- ELLENBERG, H., 1974. *Zeigerwerte der Gefässpflanzen Mitteleuropas*. Scripta Geobotanica IX. Göttingen.
- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1975. *Flora van Nederland*, 18e druk. Groningen.
- LANDWEHR, J., 1974. *Atlas van de Nederlandse Bladmossen*, 2e druk. Amsterdam.
- LANGHE, J. E. DE & R. D'HOSE, 1976. *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose, nouvelle sous-espèce de la *Cardamine* des prés. *Gorteria* 8 (3), p. 47-48.
- LONDO, G., 1975. De decimale schaal voor vegetatiekundige opnamen van permanente kwadraten. *Gorteria* 7 (7), p. 101-106.
- MENNEMA, J., 1978. *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose ook in Nederland gevonden. *Gorteria* 9 (2), p. 21-23.
- SYKORA, K. V. & C. M. P. SYKORA-HENDRIKS, 1978. De standplaats van *Cardamine pratensis* L.

subsp. *picra* De Langhe et D'hose aan de voet van de Sint Jansberg te Mook. *Gorteria* 9 (2), p. 23–25.

WESTHOFF, V. & A. J. DEN HELD, 1969. *Plantengemeenschappen in Nederland*. Zutphen.

Summary

The author describes the habitat of *Cardamine pratensis* L. subsp. *picra* De Langhe et D'hose near Amstelveen in the Haf district and concludes that this subspecies is also found in places that differ strongly from those described in other publications. It might be useful to check whether this taxon can be sufficiently separated from the subsp. *pratensis* on the basis of chromosome counts.